

Notes sobre la “festa druídica” del Grup Modernista de Reus

JAUME MASSÓ CARBALLIDO

Entre l’abundant i molt interessant correspondència

del metge, prehistoriador i primer director del Museu de Reus, Salvador Vilaseca Anguera (1896-1975), actualment conservada a l’arxiu de l’Institut Municipal de Museus (IMMR), es conserva una carta manuscrita que fa referència a l’anomenat Grup Modernista de Reus –o colla de ca l’Aladern– i a una prevista i frustrada “festa druídica” al terme d’Alcover. Transcripció de la carta, fins ara inèdita, tot respectant –llevat dels accents gràfics– la seva peculiar ortografia:¹

Sr. D. Salvador² Vilaseca / Ciutat / Preuat Sr.: la vostra exposició de prehistòria,³ ha despertat en mi el recort de que quant jòvens, amb en Michel Ventura⁴ i En (Josep Aladern) Cosme Vidal, avíam tractar d’anar a fer un sacrifici (un arròs) en un de ls altars druidas en els que segons en Michel Ventura els Druidas inmolavan⁵ las sevas víctimas als seus Déus. / Aquets altars crech estavan entre Alcover i Rojals, camí de Prades, si per vós pot tenir això algun interès, en Plàcid Vidal (jermà de l’Aladern) o en Lluís Carbó, (secretari de la Diputació provincial de Tarragona) qu’era de la colla,⁶ tal vegada pogan darvos més detalls, si és així, es darà per molt satisfet, aquest vostre fervent s. / S. Tosquellas [signatura] / Reus 14 / 3 / 32.

No he pogut trobar, per ara, dades fefaents sobre el S. Tosquellas que signa aquesta carta (si n’he llegit bé el nom),⁷ per tal d’esbrinar quina podria ser la seva relació amb els membres que cita del Grup Modernista. Atès que és molt més fàcil recollir referències sobre el sacrifici “drúidic” de la colla de ca l’Aladern, n’ofereixo tot seguit unes quantes, extretes bàsicament dels escrits redactats pels mateixos protagonistes.

N’he trobat la primera al llibre: *Alcover. Monografia històrica*, publicat l’any 1897 per Cosme Vidal i Rosich (1869-1918). Al capítol dedicat a l’anomenada “Edat primitiva”, Vidal detalla les característiques d’un dels “altars de pedra” en què suposadament “la rassa Cèltica [...] sacrificava sas víctimas, humanas o irracionales a semblança de las pràcticas de las primitivas religions d’Orient”, concretament del situat al terme alcoverenc, “a una hora endins de la montanya, en el fondo del barranc del *Mas del Olm*”:

L’altar *druida* [...] se compon de tres cossos perfectament desllindats. El repeu és una colossal pedra que surt de terra fins a l’alçada de uns 4 metres per la banda de llevant y que va disminuint gradualment dels costats a causa de la configuració del terreny fins a queda[r] sols de un metre poc més o menos, d’al-

çada en la part del darrera. Sobre aquesta enorme roca quadrada, espadada que judiquem natural, hi ha apilats alguns colossals bloks simètricament posats de Nort a Sur, y sobre aquets una gran llosa travessera que ab els bloks de sota, forma per la banda del davant una espècie de capelleta o cova de pocs decímetres de fondària. Com la gran pedra del repeu per la banda del davant surt cosa d'un parell de metres, enfront la cova forma una petita sala perfectament plana ahont s'hi vehuen grans trossos de llosas potser encare restos de las que devian necessitar pels sacrificis, essent de notar que tant aquestos troços com los bloks que formen la capelleta tenen un color

superior és perfectament plana, y sobre ella podrian dinar ab comoditat una dotzena de personas. És, en fi, un exemplar atmirable de las edificacions de l'«Edat de la Pedra treballada» de què'ns parla la Paleontologia.

A continuació, s'hi esmenta “un altre treball d'aquella primitiva rassa [...], la «roca del Catroc»”, roca mobilitzable –i capaç de fer “un soroll molt fort”– situada també “a una hora de Alcover”, però “envers al Nort, bastant distant del *altar druida*”; així com “una cova inexplorada que s'obra al cingle, enfront mateix de la roca del Catroc, y que's coneix ab el nom de *Cova del Mitj-dia*”. Segons les explicacions de Vidal, “aquella pedra ab son soroll podia ésser un senyal que pera convocar als habitants del encontorn tenian aquells homes primitius”; pel que fa a la cova, la seva peculiar orientació permetia que els pagesos coneguessin l'hora d'acord amb la situació de l'ombra, com si fos un enorme rellotge de sol.⁸

L'any següent, a les pàgines de *La Nova Catalunya. Revista del modern moviment intel·lectual*, el mateix autor –signant *Joseph Aladern*– va aprofitar la descripció per bastir un article sobre aquell “monument prehistòric” enclavat “en una extensa propietat de D. Agustí Simó, coneguda per *Mas del Holm*”. Com a complement del text, va aparèixer a la portada de la revista –de periodicitat quinzenal– una curiosa fotografia que Aladern va fer “un dia que anàvam d'excursió y en què un amich tingué l'humorada de posarse ab lo trajo primitiu y completà'l monument coronantlo ab sa figura”. L'Aladern, tot seguit, reconeix que “això tal cop desfigura'l bon efecte de l'obra, fentla una mica ridícula, pero no deix de prestarli una originalitat que'l lector contemplarà ab estranyesa”.⁹

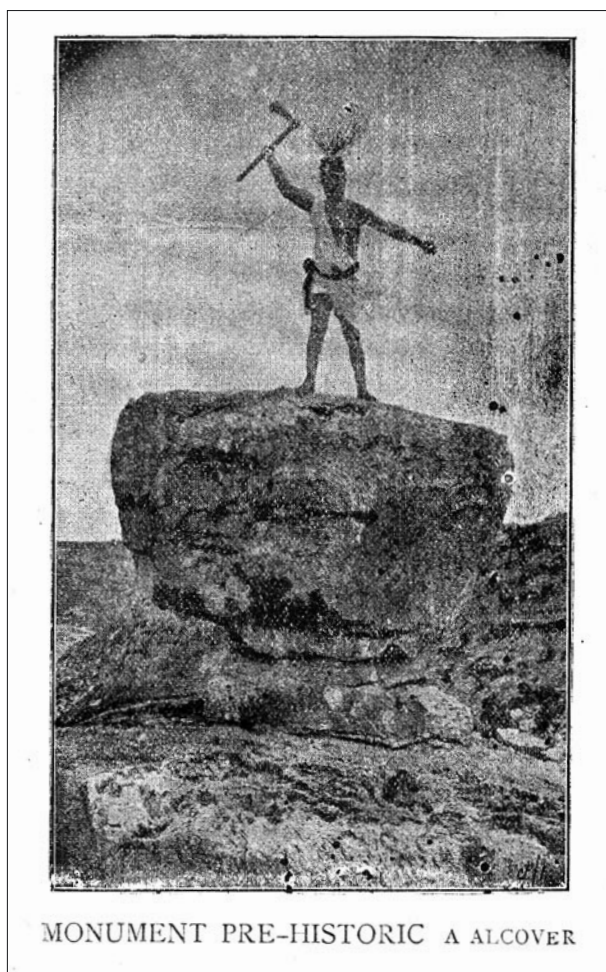
El 1903, l'Aladern va incloure al recull *Odas paganas* un llarg poema intitulat “El Dòlmen”, que transcriu parcialment:

Quins homes t'alsaren, oh roca superba
que segles y segles finir vas mirant?
De quin brau recordas l'antiga memòria?
De quin Déu ne fores el temple y altar?

De quants sacrificis sigueres la taula,
el vas que guardava rogenca la sanch?
Damunt de tas llosas els hèroes pujavan
que a sos peus el poble venia a aclamar?

[...]

—La fera s'atansa!—de cop cent veus cridan.

Detall de la primera plana de *La Nova Catalunya* (1898), amb la fotografia del “monument prehistòric” d'Alcover. Arxiu IMMR.

molt torrat. / El cos tercer, o siga'l coronament del altar, és per nosaltres el més notable. La gran llosa travessera de sobre'ls bloks, en son centre, brosta un coll perfectament rodó de uns dos pams d'alçada. Sobre aquest bocí de coll de pedra se n'hi apoya un segon, perfectament igual, y a l'alçada de uns dos palms més, s'aixampla en tota sa circumferència formant un colossal *todo* de pedra viva que s'erigeix magestuós a uns vuyt o deu metres d'alçada contant desde la base del monument [...]. La roca en sa part

Els homes selvatges ja corren en pes;
y llansas y massas empunyan ab forsa
y braus las manejan, y'ls crits van al cel.

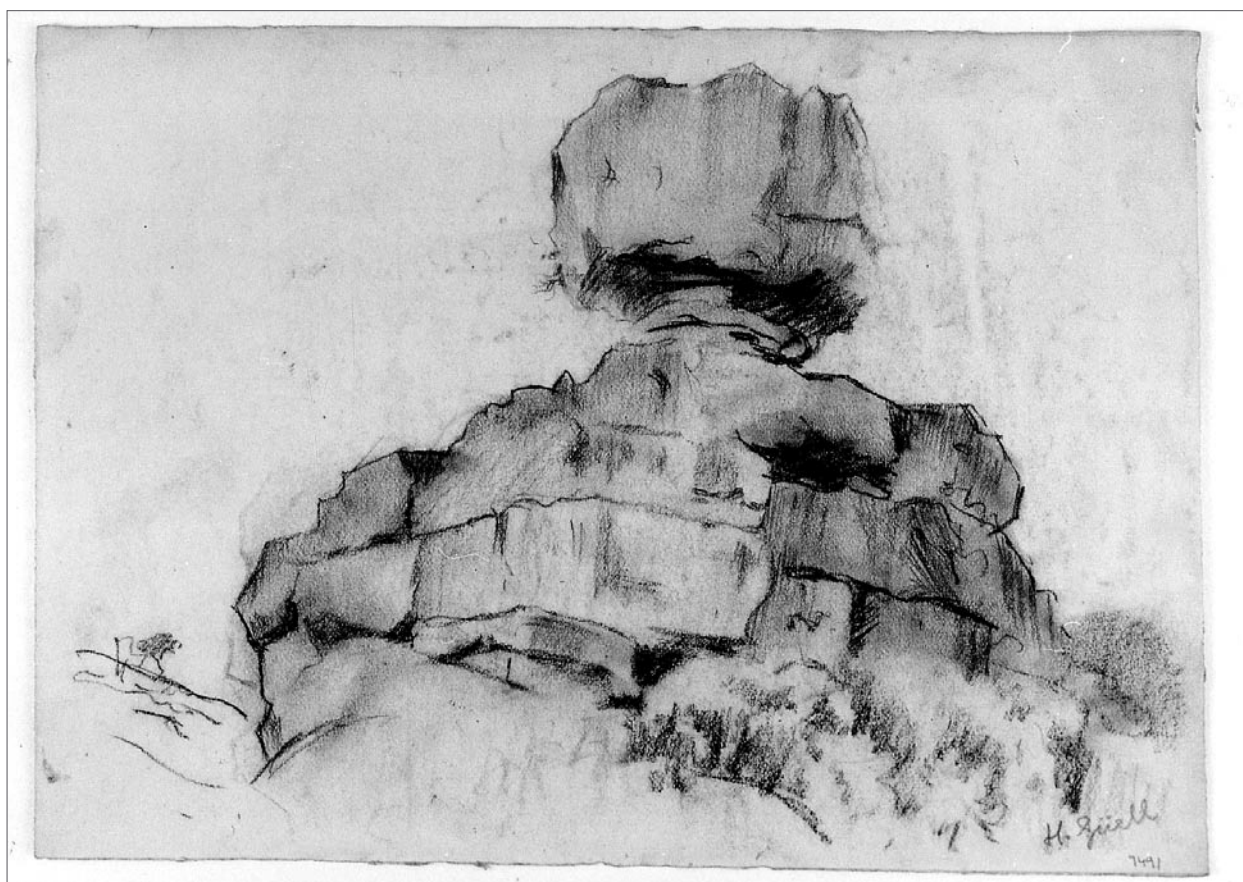
[...]

—Portemla a n'el temple! —los braus tots esclaman.—
Sa sanch oferimli al Déu que adorem.
El *druida* li entoni la santa pregària,
la paga amistosa de un viure tan bell.—

Tot, com pot comprendre-s, són suposicions més o menys indiciàries, quina justificació dexarem al coneixement y il·lustració dels arqueòlechs.¹¹

El germà de Cosme, Plàcid Vidal i Rosich (1881-1938), en un text escrit i editat l'any 1913 en homenatge al malaguanyat artista reusenc Hortensi Güell i Güell (1876-1899), introdueix el tema de la projectada “festa druídica”:

L'Hortensi Güell [...] va saber que en una vessant de

“El dolmen”, dibuix d'Hortensi Güell. Museu d'Art i Història de Reus. Arxiu IMMR (foto de F. Fernández).

Oh edat primitiva, oh edat ja passada:
dessobre la terra ja no tornaràs?
Malehïts els segles, que esborran la ditxa!
malehïts els homes que crean el mal!¹⁰

L'historiador tarragoní Emili Morera i Llauredó (1846-1928) va recollir les notícies “prehistòriques” de Vidal, de manera quasi telegràfica, en el capítol de la *Geografia general de Catalunya* dedicat a Alcover, tot afegint-hi aquest comentari:

montanya del terme d'Alcover existia un altar druida, i promptement decidia dirigir-nos a tots els companys cap allí, a recordar els temps primitius dels homes forts, sacrificant una bèstia sobre la llosa de l'altar i anant recitant o llegint cada-hu de nosaltres una oració a diverses hores del dia o de la nit. «L'un—deia—resarà a la Natura al naixement de la llum, l'altre a l'enlairar-se'l sol, l'altre a la plenitud de la migdiada, l'altre a la melangia del cap-al-tard i l'altre al sant repòs de la nit». Ell havia de començar la festa fent ressonar la seva paraula en mig de l'estol de congregats, dient que nosaltres érem sacerdots de la Natura, que retor-

nàvem an ella aborrint la Societat que havia comès el greu error de separa-se'n; que volíem viure en ella i sols per ella; que desitjàvem ser forts i pròpiament lliures, com els hèroes primitius. El projecte va enardir els nostres cors; van escriure's les oracions que havien de llegir-se, i fins van fer-hi un viatge preparatori en Güell i el meu germà, però'l complement, la festa, amb tots i els grans entusiasmes i afanys dels dos organitzadors, mai va poguer arribar a celebrar-se, perquè sempre s'havia de lluitar amb obstacles i inconvenients dels companys [...].¹²

No hi ha dubte que el jove Güell va veure *in situ* el suposat "altar", no només pel testimoni de Plàcid Vidal sinó perquè en tenim una prova original i signada pel mateix artista reusenc: un dibuix fet amb llapis en un full de 22 per 30,5 cm, que va formar part de la col·lecció de Maria Eugènia Vidal i Güell i que actualment s'exposa al Museu d'Art i Història de Reus.¹³ Atès que Cosme Vidal va establir la seva mítica llibreria a Reus cap a mitjan 1897 i que Hortensi Güell es va suïcidar el 15 d'agost de 1899, cal situar *grosso modo* dins d'aquest període de dos anys –o sigui, pels volts de 1898– la gestació del projecte de la "festa drúidica" en qüestió i la realització física del dibuix.¹⁴

L'any 1920, el filòleg Miquel Ventura i Balanyà (1878-1930) va publicar una sèrie d'articles a la *Revista del Centre de Lectura* tot recordant els vells companys de la colla de ca l'Aladern. El tercer lliurament és dedicat íntegrament a la "festa drúidica" (amb accent a la u).¹⁵ Ventura hi confirma que "va ésser una pensada de l'Aladern i de l'Hortensi" i que consistia, bàsicament, en fer "una excursió al dolmen, al menhir" situat "al terme d'Alcover, prop de la Selva". Així mateix, hi descriu de manera àmplia i humorística el "programma" de la festa, "fet per l'Aladern i l'Hortensi":

De bon matí, a trenc d'aua, *Diana al Sol*, per a que's desperti i es llevi.—La diana serà una mena de squeylotada, i consistirà en repics de campanes, de squeylots i llaunes de petroli. Molts crits i soroyl, tot en celta.—Un cop el Sol guaiti pels balcons d'Orient (com va dir en Cervantes) li farem una salutació, stirant els braços cap endavant (mateix que quan se posen «banderilles») i dient tres vegades, amb molta devotió: ¡Ola! ¡ola! oh! ah! oh! ah! ua! ua!... també en celta, com veuen. (Em sembla que no es pot pas donar meyllor la benvinguda.) Després, Hymne a la Llum, cant al Jorn, Oda al Matí, Chor de druides (amb gayls), oracions a tot drap, i sacrifici d'un be.—L'Aladern farà de carnicer sagrat.—Després foguerada i una bona costeylada a la brasa.—Sermó (per a fer bé la digestió) i «Graties tibi dabo» a la Natura Mare.—A

cada hora, oració a les hores i... trago, amb música de Gluck-Gluck.—Al mig-dia, altre sacrifici i sermó per a fer meyllor la mig-diada.—A les cinc, un Thé-tango o un Súper-tango, bayls i crits subversius.—I al vespre, sacrifici, foguerada, oració a la Nit, pregària a la Son, burdecs a la Lluna, cants a la Stel-lada, cap a cap a jaure i «Kyrie eleison».

Cap al final de l'article, Ventura confessa la seva part de culpa en què el fantàstic projecte no es fes realitat:

De mica en mica, el foc de l'entusiasme es tornava cendra... A mi tots em deien qu'era un «destorba-qüentos» però lo certus és qu'els altres també ho van deixar córrer per a meyllor ocasió. Tots els projectes es van aigualir: ¡Fins la Festa drúidica!... / Van passar els anys i cada vegada que veia a l'Aladern a Barcelona em parlava de la Festa drúidica. A bon segur que hi somniava i tot. Ja era en eyl una veritable mania. ¡Pobre Aladern! Jo crec que s'en haurà anat a l'altre món, amb les ganes de celebrar la Festa drúidica, amb les ganes d'immolar una víctima i amb les ganes de menjar-se-li la costeylada davant del Dolmen d'Alcover.¹⁶

La referència que l'autor de la carta de 1932 fa al "sacrifici drúidic" planejat pels membres de la colla de ca l'Aladern, tot rebaixant-lo a un simple arròs campestre, és del tot desmitificadora, sobretot si la comparem amb el fantàstic programa exposat per Miquel Ventura.¹⁷

Com és natural, Salvador Vilaseca es va interessar pels suposats monuments prehistòrics d'Alcover. A la fitxa en què va recollir la bibliografia arqueològica sobre el terme alcoverenc, al costat de la referència a l'article d'Aladern a *La Nova Catalunya*, Vilaseca va anotar: "monòlit casual ! del «mas de l'Holm»".¹⁸ Cal creure que no es va limitar a mirar pel damunt les dues fotografies en blanc i negre que va guardar al seu arxiu, fetes per l'alcoverenc J. Ribellas,¹⁹ i que va visitar personalment el suposat altar. De tota manera, no n'he trobat referència a cap dels seus llibres o articles, dada que sembla confirmar el seu total escepticisme sobre la utilització antròpica del monòlit en èpoques prehistòriques. Un escepticisme que –no caldria dir-ho– comparteixo plenament.²⁰

¹ He mantingut aquest criteri a tots els textos que transcriu més endavant, excepte en algun cas assenyalat i en els títols de llibres o articles, que cito sense modificar l'accentuació.

² El mot “Salvador” va ser afegit damunt de l’erroni i ratllat “Josep”. Val a dir que el pare del prehistoriador reusenc es deia Josep Vilaseca (1860-1950).

³ Es tracta de l’exposició de la col·lecció arqueològica de Salvador Vilaseca que es va portar a terme a la Sala Fortuny del Centre de Lectura de Reus entre els mesos de febrer i abril de 1932. Va ser visitada, entre moltes altres personalitats polítiques i culturals, pel president Francesc Macià i el conseller de Cultura, Ventura Gassol. Vegeu: Jaume MASSÓ, “Salvador Vilaseca i la creació del Museu de Reus (1932-1934)” dins *El Noucentisme a Reus. Ideologia i Literatura*, Edicions del Centre de Lectura, Reus 2002, p. 227-243.

⁴ De M. Ventura vaig publicar fa uns quants anys una altra lletra de la mateixa procedència, però sobre una altra qüestió, vegeu: Jaume MASSÓ, “Una carta inèdita de Miquel Ventura a Salvador Vilaseca (1929)” dins *Revista del Centre de Lectura* (Reus), sisena època, núm. 38, novembre de 1997, p. 16. Sobre Ventura, els germans Vidal i els membres més destacats de la “colla de ca l’Aladern”, vegeu: Magí SUNYER, *Els marginats socials en la literatura del Grup Modernista de Reus*, Associació d’Estudis Reusencs, Reus 1984, pàssim.

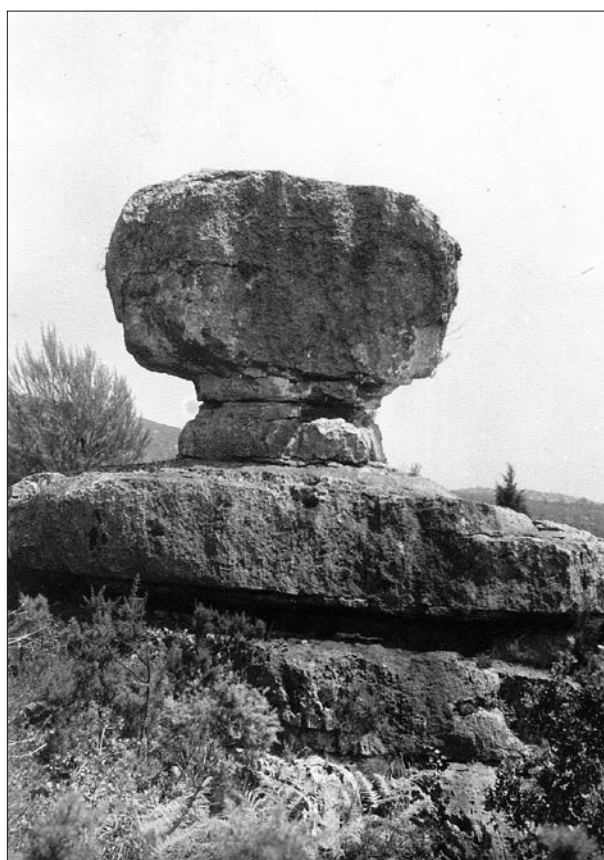
⁵ “Inmolavan”, escrit després de ratllar “sacrif[icaven]”.

⁶ Segons la documentació que vaig poder consultar fa uns quants anys a l’Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona (expedients de personal, secció de Governació), Lluís Carbó i Pareta va començar com a auxiliar interí de secretaria el 26 de juny de 1908. El 13 de febrer de 1918, poc després de la mort de l’oficial major de la corporació (l’il·lustre historiador Emili Morera i Llauredó), Carbó va fer-se càrrec –també interinament– del Negociat de Foment.

⁷ A tall d’hipòtesi, aquest S. Tosquellas podria ser Sebastià Tosquelles i Vendrell, comerciant barceloní radicat a Reus i pare del metge psiquiatre reusenc Francesc Tosquelles i Llauredó (nascut l’agost de 1912), company de Salvador Vilaseca a l’Institut Pere Mata (vegeu: Josep OLESTI TRILLES, *Diccionari biogràfic de reusencs*, Ajuntament de Reus, Reus 1992, volum II, p. 649). Una altra possibilitat, més inversemblant –però que no estic en condicions de rebutjar del tot–, és que es tracti del poeta i autor teatral Jaume Rosquellas i Alessan (1897-1978), elegit l’any 1931 president de l’emissora Ràdio Associació de Catalunya. El podem veure en una fotografia –feta l’any 1934 a casa del ceramista gracienc Josep Guardiola i Bonet, al costat de Plàcid Vidal i diversos amics comuns– publicada al *Butlletí de divulgació* del Centre d’Estudis Alcoverencs (CEA), núm. 14 (1981), p. 7 (195). Val a dir, però, que Plàcid VIDAL explica a

les seves memòries pòstumes (*El convencionalisme de la vida*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona 1972, p. 182-183) que va conèixer Rosquelles a Barcelona l’any 1927, quan li va ser presentat arran d’un acte literari portat a terme “en una entitat del Poble Nou”. Aquesta coneixença tan tardana no quadra amb l’esment que l’autor de la carta de 1932 fa de la seva relació juvenil amb Cosme Vidal, mort l’octubre de 1918.

⁸ Cosme VIDAL, *Alcover. Monografia històrica*, Alcover 1897, p. 9-12. El text va ser reproduït a l’article “Recorts prehistorichs al Camp de Tarragona”, publicat al diari reusenc *Lo Somatent*, 17 d’octubre de 1897, p. 2, i també –amb l’ortografia normalitzada– a *Història d’Alcover*, Alcover 1973, p. 3-5. Més recent

El suposat “altar druídic” d’Alcover, fotografiat per J. Ribellas (anys seixanta?). Arxiu IMMR.

ment, Andreu BARBARÀ, “Visita al Puig de Marc, Cova de Migdia, Roca del Catroc i avencs”, *Butlletí de divulgació* del CEA, núm. 8 (1979), p. 5-7 (269-271), palesà que la roca del Catroc “avui no es pot moure per haver-se’n després trossos de la part de sota i haver quedat desnivellada”.

⁹ Joseph ALADERN, “Monument prehistorich a Alcover” dins *La Nova Catalunya*, sense número ni data, p. 1-2; segons Magí SUNYER, *Els marginats socials...* (obra que cito a la nota 4), p.

164, l'article va aparèixer al número 6, corresponent al dia 8 de maig de 1898. A l'arxiu de l'IMMR es conserva el full retallat que conté l'article suara esmentat, a més a més d'un exemplar sencer del petit prospecte que anunciava la sortida, a Reus, del primer número (de la tercera època) de la revista "el dia 11 de febrer".

¹⁰ Joseph ALADERN, *Odas paganas*, Barcelona 1903, p. 74-77 [vegeu-ne la versió normalitzada, completa, al *Butlletí de divulgació* del CEA, núm. 3 (1978), p. 24-26 (96-98)]. "El Dòlmen" és un dels pocs poemes nous d'*Odas paganas*, no inclosos al volum anterior *Del Mar á la Montanya. Poema del Camp de Tarragona. Mediterrànias – Campestres – Montanyesas*, Alcover 1896.

¹¹ Emili MORERA, *Provincia de Tarragona* (volum IV de la *Geografia general de Catalunya* dirigida per F. Carreras Candi), Barcelona [1910], p. 806.

¹² Plàcid VIDAL, "Hortensi Güell", dins *Tribut d'homenatge a la memòria de l'artista Hortensi Güell*, Reus 1913, p. 9-20 (la part citada, p. 12-13). Vidal va reproduir tot el text (normalitzat ortogràficament) en el seu llibre *Els singulars anecdòtics*, Barcelona 1920, p. 13-21. Aquell mateix 1920, Plàcid es casaria amb la germana d'Hortensi, Amèlia Güell.

¹³ Vegeu el catàleg de l'exposició *Hortensi Güell*, Museu Comarcal Salvador Vilaseca i Fundació "la Caixa", Reus 1993, p. 32-33 (text d'Assumpta Rosés), 33 (fotografia) i 75 (fitxa).

¹⁴ L'amic de l'Aladern, disfressat de "primitiu" i amb una destal a la mà, que aparegué a la portada de *La Nova Catalunya* (vegeu la nota 9), podria ser el mateix Hortensi Güell?

¹⁵ Ventura, que signava Michel, era reticent a l'ortografia oficial fabriana i en feia servir una de pròpia.

¹⁶ Michel VENTURA, "Remembrances (de vint anys arrera). III. La coyla de cal Aladern (continuació)" dins *Revista del Centre de Lectura* (Reus), núm. 9, 1 de juny de 1920, p. 142-143.

¹⁷ Potser encara hi som a temps. Fa uns quants mesos, el CEA va organitzar una excursió dels socis "a l'altar druida".

¹⁸ Entre la documentació de Vilaseca a l'arxiu de l'IMMR hi ha una llarga i vella transcripció –amb ploma– del capítol corresponent a la *Monografia* de 1897, a més de dues transcripcions més curtes –amb bolígraf–, una fotocòpia –feta, és clar, a posteriori– de les quatre planes del llibre, un dibuix-croquis i el retall original de l'article de *La Nova Catalunya*.

¹⁹ Es tracta del mateix fotògraf que signa les imatges (una del pretès "altar") de la primera làmina de la *Història d'Alcover* de 1973.

²⁰ Vegeu: J. MASSÓ, "El terme d'Alcover a l'antiguitat" dins *Alcover. Estat de la qüestió*, Alcover 1987, p. 38-40.

Jaume Massó Carballido

Director del Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca